

Piirto piramis modellje

Dr. Tóth László

Lapunk 2010. évi 1. számában már közreadtuk saját verzióinkat arról, milyen modell alapján és hogyan képzeljük el a tehetség kibontakozását (Tóth, 2010). Ezúttal Jane Piirto modelljét ismertetjük, amely szintén a tehetség kibontakozásának az összetevőit boncolgatja.

A Piirto által kidolgozott *piramis modell* (Piirto, 1998, 1999) a nevét onnan kapta, hogy Piirto a tehetség kibontakozását piramis módjára képzelel. A modell öt összetevőből áll, ebből négy alkotja a piramist, az ötödik pedig a piramisra lesütő „Napokat” jelenti.

1. A genetikai összetevő. A modell, illetve a piramis alapját a genetikai összetevő képezi. Itt Piirto Plomin (1997) álláspontját idézi, aki szerint minden ember bizonyos predispozíciókkal születik, és miközben a gyermekből felnőtt lesz, a genetikai örökség egyre inkább kiütöközik. Ugyanakkor gyermekkorban a környezet sokkal fontosabb, mint felnőttkorban.

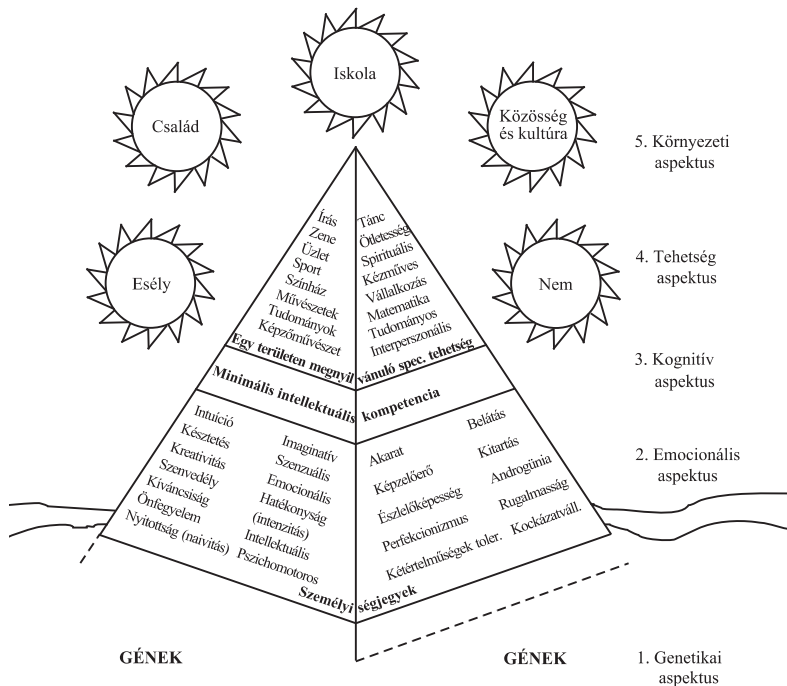
2. Az érzelmi összetevő. A kutatások arra mutatnak rá, hogy a sikeres alkotók – bármilyen területen is dolgozzanak – számos tulajdonságban közösek. E genetikai alapon nyugvó tulajdonságok összessége az affektív vagy érzelmi intelligencia. Olyan tulajdonságokra kell itt gondolni, mint: androgünia, kreativitás, képzelőerő, belátás, intuíció, tapasztalatok iránti nyitottság, adott területen szenvedélyvel végzett munka, fogékonyság, kitartás, komplexitás, preferencia, rugalmasság, kockázatvállalás, önfegyelem, személyes hatóerő érzete, tolerancia a kétértelműséggel szemben és akarat. A felsorolás korántsem teljes, de nem is ez a célja, hanem arra

való rámutatás, hogy a tehetséges és sikeres felnőttekben igen sok jelen van ezekből a tulajdonságokból. A legfontosabb azonban az, hogy ezek a tulajdonságok fejleszthetők, illetve kialakíthatók.

3. A kognitív összetevő. Piirto szerint az IQ-pontszámok jelentőségét elítéljük. Kétségkívül igaz, hogy bizonyos intellektuális szint nélkül az ember nem boldogul el a világban, de a kutatások szerint a magas IQ nem feltétele annak, hogy valakinek a specifikus tehetsége realizálódjon. Ha nem lennének IQ-tesztek, akkor is felfedeznénk a tehetségeket. Nagyobb jelentőségűnek tűnik a felsőfokú diploma (kivéve persze a profi labdarúgókat, a „dumaszínházban” fellépőket, a bázongoristákat stb.), ami valamilyen való szakértelem megszerzését igazolja. Jóllehet az egyetemet végzett emberek intelligenciája általában fellette van az átlagnak, csak kevesen vannak közöttük, akik igazán magas IQ-val rendelkeznek.

4. A tehetségterület szerinti összetevő. A piramis csúcsán az adott társadalom által elismert és értékesnek tartott tehetségterületek vannak. Ilyen terület például a képzőművészet, a zene, az irodalom, a feltalálás, a tánc, a sport, a matematika stb. A tehetség fizikai módon épp úgy kifejeződik, mint mentális módon. Például az intelligenciatesztek verbális részében a hivatásos írók igen magas pontszámot érnek el, a feltalálók viszont alacsony pontszámot, mert a kiemelkedő képességeik téri jellegűek, nem verbálisak. Mégis, kétség nem fér hozzá, hogy az írók is és a feltalálók is tehetségesek. Ugyanígy, amikor táncművészek vagy élsportolók képességeiről van szó, senkinek nem jut eszébe az IQ-juk után érdeklődni, tehetségük a fizikai képességeiken keresztül nyilvánul meg.

A tehetség megléte azonban önmagában nem elegendő. Ahhoz, hogy valaki sikeres legyen egy adott területen, el kell köteleződni a terület mel-

lett. Ehhez hivatásérzet, elhivatottság szükséges. Piirto itt a „tövis” hasonlatot használja: az elköteleződéshez olyan átható élmény kell, mint amelyet egy mérges tövis szúrásakor érez az ember, ami utalás arra, hogy az ófrancia nyelvben a tehetség eredeti jelentése: mérge. A tehetség élvezet és teher, öröm és fájdalom – egyszerre. Mint Piirto írja, a tehetséges ember sikeresé akkor válik, ha a kellemetlenségekkel nem törődik, és kellő akaraterővel rendelkezik ahhoz, hogy az útvesztőkön áthaladjon.

5. *A környezeti összetevő.* A piramis modell első négy szintje a tehetséges egyént képviseli (genetikai alapok, személyiségjellemzők, kognitív képességek, tehetségterületek). Ugyanakkor mindenkit öt „Nap” befolyásol. Ezek a „Napok” a környezeti faktorokat jelképezik. Az öt „Nap” közül három nagyobb, kettő kisebb. (1) A család „Napja” arra utal, hogy a gyermek pozitív és fejlesztő családi környezet-

ben él. (2) A közösség és kultúra „Napja” olyan értékek közvetítését jelenti, amelyek összhangban vannak a pedagógiai intézmények által közvetített értékekkel, támogatják az iskolát és a családot. (3) Az iskola „Napja” kulcsfontosságú, főleg azon gyermekek számára, akik elől más „Napokat” felhők takarnak el.

A két kisebb „Nap” közül (4) a nem „Napja” a nem befolyásoló szerepére, (5) az esély „Napja” a tehetséges gyermek számára biztosított lehetőségekre vonatkozik. Ennek az öt „Napnak” a meglétén vagy hiányán múlik, hogy a tehetség kibontakozik vagy elsorvad.

Piirto szerint az lenne a kívánatos, ha mind az öt „Nap” egyenletesen sütné. Egyetlen kivétel van ez alól: a kreativitás, ami kockázatvállalást, nyitottságot és kitartást feltételez, e jellemzők kialakulásához ugyanis némi „hányattatás” szükséges.

Piirto piramis modellje elsősorban gyakorlati célokat szolgál. A szerző

úgy gondolja – és így is cselekszik –, hogy a modell rajzos változatát oda kell adni a tehetséges tanulóknak, akiket ez – megismerve az összetevőket – keményebb munkára ösztönöz.

FELHASZNÁLT IRODALOM

PIIRTO, J. (1998): *Understanding those who create*. AZ: Scottsdale, Gifted Psychology Press, Inc.

PIIRTO, J. (1999): *Talented children and adults: Their development and education*. New Jersey, Upper Saddle River, Prentice-Hall Inc.

PLOMIN, R. (1997): *Genetics and intelligence*. In: N. Colangelo and G. Davis (Eds.), *Handbook of Gifted Education* (2nd ed., pp. 67–74). Boston: Allyn and Bacon.

TÓTH LÁSZLÓ (2010): *A tehetség kibontakozása*. Tehetség, 18 (1), 3–4.

A szerző egyetemi docens, a Debreceni Egyetem Pszichológiai Intézete Pedagógiai–Pszichológiai Tanszékének vezetője.

A „Kongresszus után – a változások folyamatában”

konferencia rövidített állásfoglalása

Három évvel ezelőtt rendezték meg a VII. Nevelésügyi Kongresszust. A Magyar Pedagógiai Társaság és más szakmai szervezetek januárban a szakszerűség, a higgadság és a dialógusért vállalt felelősség jegyében követő konferenciát hívtak életre, amelyen mintegy háromszáz pedagógus, kutató és egyéb szakember vett részt. A konferencia a következő kérdésekről kiemelten foglalt állást, és tette közzé május 28-án:

A kölcsönös információcserére és közös cselekvésre épülő **partnerség** a nevelésügy minden szintjén nélkülözhetetlen. A döntések előtt a partnerség akkor tekinthető érdeminek, ha a megfelelő hatáselemzések elkészülnek, azokat az érintettek időben megismerhetik, és módjuk van álláspontjukat megfogalmazni.

A konferencia üdvözölte a kora **gyermekkori** fejlesztés szándékait, aminek számos feltétele van: az intézményi keretek megteremtése; a különböző szinteken dolgozó kisgyermeknevelők képzésének fejlesztése; tartalmi elemeinek kidolgozása, a pedagógiai innovációhoz és a mindennapi gyakorlathoz igazítása.

A gyermekintézmények legyenek alkalmasak a különböző hátrányok csökkentésére. Ellenezzük az alsó tagozatos buktatási lehetőséget, a tankötelezettség időtartamának csökkentését, a szakképzés kiszakítását a közoktatásból.

Kiemelten fontosnak tartjuk a **tanulásra** ösztönző motiváció felkeltését és fenntartását. A tanulási motivációra alapvetően úgy tekintünk, mint az életstratégia kialakításának előfeltételére. A tanulási motiváció szempontjából stratégiai jelentősége van az alapozó szakaszoknak.

A **pedagógusok** jelenlegi élet- és munkakörülményei drámaiak, orvoslásuk halaszthatatlan és hathatós intézkedéseket igényel. Az életpályamodel bevezetésére – a feltételek biztosításával – minél hamarabb sort kell keríteni.

A **pedagógusképzés** rendszerében, szerkezetében lényeges változásokat csak alapos, a szakma egészével lefolytatott egyeztetés után szabad végre hajtani. Egységes, magas színvonalú elméleti és gyakorlati szaktudományos és mesterségbeli képzésben kell részesíteni valamennyi tanárt. Bővíteni szükséges az óvodapedagógusok, a tanítók és a pedagógiai szakmai szolgáltató intézetek pedagógusai számára a mesterszínhez és a doktori fokozathoz eljuttató képzésben való részvétel lehetőségeit. A pedagógusképzés és a -továbbképzés struktúráit, tartalmait össze kell hangolni.

Az oktatási rendszerben a különböző szinteken zajló **értékelési** folyamatoknak továbbra sincs átfogó stratégiája. Ennek kialakítása a fejlesztés érdekében elengedhetetlen.

Az iskolán belüli szegregációt elsősorban a differenciálás kultúrájának kiépítésével látjuk kezelhetőnek. Az iskolák közötti teljesítménykülönbségeket értékeléssel és iskolafejlesztéssel javasoljuk mérsékelni.

A **munka** és az oktatás kölcsönhatásában meg kell teremteni az abban résztvevők érdekeinek összhangját. A **szakképzés** nem vállalkozhat pusztán a munkaerőpiac rövid távú érdekeinek kiszolgálására. A jövőben is fontosnak tartjuk a szakképzés és a felnőttképzés összekapcsolódó rendszerként való működtetését.